

Ετήσιο Ελληνόφωνο Επιστημονικό Συνέδριο Εργαστηρίων Επικοινωνίας

Τόμ. 1, Αρ. 1 (2022)

1ο Ετήσιο Ελληνόφωνο Επιστημονικό Συνέδριο Εργαστηρίων Επικοινωνίας: Η περιβαλλοντική επικοινωνία με χρήση ήχου, εικόνας, κειμένου για τη δημοσιογραφία/πληροφόρηση/πολιτισμό/εκπαίδευση

Δημοσιογραφική εκπαίδευση και βιώσιμη ανάπτυξη

Σοφία Δημητρίου-Δρουσιώτη, Πασχαλία (Λία) Σπυρίδου

doi: [10.12681/cclabs.4936](https://doi.org/10.12681/cclabs.4936)

Copyright © 2022, Ετήσιο Ελληνόφωνο Επιστημονικό Συνέδριο Εργαστηρίων Επικοινωνίας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Δημητρίου-Δρουσιώτη Σ., & Σπυρίδου Π. (Λία). (2022). Δημοσιογραφική εκπαίδευση και βιώσιμη ανάπτυξη: Η προσέγγιση της βιομηχανίας. *Ετήσιο Ελληνόφωνο Επιστημονικό Συνέδριο Εργαστηρίων Επικοινωνίας*, 1(1), 25–33. <https://doi.org/10.12681/cclabs.4936>

Δημοσιογραφική εκπαίδευση και βιώσιμη ανάπτυξη: Η προσέγγιση της βιομηχανίας

Σοφία Δημητρίου-Δρουσιώτη
Υποψήφια Διδάκτωρ, Τμήμα Δημόσιας Επικοινωνίας,
Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου
sophie.demetriou@cut.ac.cy

Πασχαλία (Λία) Σπυρίδου
Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Δημόσιας Επικοινωνίας,
Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου
l.spyridou@cut.ac.cy

Περίληψη

Τα θέματα της κοινωνικο-οικονομικής ανισότητας και της κλιματικής αλλαγής, μολονότι σε τροχιά χειροτέρευσης εδώ και αρκετά χρόνια παρέμεναν συστηματικά εκτός της κυρίαρχης ατζέντας τόσο στο χώρο της πολιτικής όσο και στη δημοσιογραφία. Η σχετική βιβλιογραφία υπό τον όρο αναπτυξιακή δημοσιογραφία εστιάζει στο νέο ρόλο που καλείται να διαδραματίσει η δημοσιογραφία προς την κατεύθυνση της ενημέρωσης και κινητοποίησης των πολιτών προς ένα βιώσιμο μοντέλο ανάπτυξης και διαβίωσης. Σε αυτό το πλαίσιο, ένα κεντρικό ερώτημα που αναδύεται αφορά στις δεξιότητες και γνώσεις των δημοσιογράφων προκειμένου να υπηρετήσουν το νέο ρόλο της δημοσιογραφίας. Σε αντίθεση με σχετικές έρευνες που εστιάζουν στο θέμα των τεχνολογικών δεξιοτήτων ως βασικής προϋπόθεσης για την επίτευξη του νέου ρόλου της δημοσιογραφίας, η παρούσα έρευνα αναδεικνύει τη σπουδαιότητα παραδοσιακών δημοσιογραφικών δεξιοτήτων σε συνδυασμό με τεχνολογικές δεξιότητες και την ανάγκη επιμόρφωσης επί θέματα βιώσιμης ανάπτυξης ως απαραίτητων στοιχείων για να μπορούν οι δημοσιογράφοι να καλύπτουν επαρκώς και με ενδιαφέροντα τρόπο τη σχετική θεματολογία.

Λέξεις-κλειδιά: δημοσιογραφικός ρόλος, βιώσιμη ανάπτυξη, δημοσιογραφικές σπουδές, δημοσιογραφικές δεξιότητες

1. Εισαγωγή

Τα θέματα της κοινωνικο-οικονομικής ανισότητας και της κλιματικής αλλαγής, μολονότι σε τροχιά χειροτέρευσης εδώ και αρκετά χρόνια (Piketty, 2015) παρέμεναν συστηματικά εκτός της κυρίαρχης ατζέντας τόσο στο χώρο της πολιτικής όσο και στη δημοσιογραφία (Sielke, Quinn & Rieder, 2019). Σε μια προσπάθεια να αναχαιτιστεί η διευρυνόμενη ανισότητα και η περιβαλλοντική καταστροφή, τα Ηνωμένα Έθνη υιοθέτησαν τον Σεπτέμβριο του 2015 τη λεγόμενη AGENDA 2030, η οποία περιλαμβάνει 17 στόχους βιώσιμης ανάπτυξης. Κατ' ουσία οι στόχοι αυτοί αντανακλούν τις βασικές παθογένειες και προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι σύγχρονες κοινωνίες και στοχεύουν σε μια συλλογική προσπάθεια για την άμβλυση των ανισοτήτων, την αντιστροφή της κλιματικής αλλαγής, τη βελτίωση της λειτουργίας των θεσμών και της αξιοπρεπούς εργασίας. Παρά τη σπουδαιότητα της πρωτοβουλίας και των επιμέρους δράσεων που εμπεριέχει, επτά χρόνια μετά η AGENDA 2030 παραμένει υπόθεση των γραφειοκρατών των Ηνωμένων Εθνών, των

κρατικών αξιωματούχων και της ακαδημίας. Δεν είναι η πρώτη φορά που τέτοια θέματα και πρωτοβουλίες δεν φτάνουν στους πολίτες. Το ζήτημα της περιορισμένης γνώσης γύρω από τέτοια θέματα (Dellmuth, 2016; Capello & Perucca, 2019) έχει επανειλημμένα διατυπωθεί ως μία εκ των βασικών αιτιών που οι πολίτες δεν ασχολούνται, δεν εμπιστεύονται και τελικά δεν συμμετέχουν στη δημόσια ζωή με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την εύρυθμη λειτουργία της δημοκρατίας και της ευημερίας των πολιτών ευρύτερα.

1.1 Ο ρόλος των μέσων ενημέρωσης

Τα μέσα ενημέρωσης αποτελούν ένα θεσμό νευραλγικής σημασίας για τη δημοκρατία (Fenton, 2016). Τα μέσα ενημέρωσης παρέχουν -ή τουλάχιστον οφείλουν να παρέχουν- όλες τις απαραίτητες πληροφορίες και ειδήσεις προκειμένου οι πολίτες να ενημερώνονται για τα σημαντικά θέματα με τρόπο ουσιαστικό και χρήσιμο ώστε να μπορούν να διαμορφώσουν άποψη και να συμμετέχουν στην πολιτική ζωή (Schudson, 2007). Πέραν της ενημέρωσης, τα μέσα οφείλουν να παρακολουθούν και να ελέγχουν τους έχοντες πολιτική και οικονομική δύναμη, να ενισχύουν τη διαφάνεια και να διευκολύνουν τη λογοδοσία των κυβερνήσεων (Waisbord, 1996).

Αν και η συζήτηση για τον ρόλο των μέσων είναι παλιά και ενδεχομένως τετριμμένη, με πλήθος ερευνών να καταδεικνύουν την προβληματική ενημέρωση που παρέχουν τα μέσα και να κάνουν λόγο για την κρίση της δημοσιογραφίας (Gitlin, 1999), τα μείζονα οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά και περιβαλλοντικά προβλήματα (έτσι όπως διατυπώνονται μέσα από την AGENDA 2030 των Ηνωμένων Εθνών) φέρνουν για μία ακόμη μία φορά στο προσκήνιο τον ρόλο της δημοσιογραφίας. Σήμερα, όμως, στην εποχή του νέου επικοινωνιακού οικοσυστήματος με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του (βλ. Anderson, Bell & Shirky, 2015), η συζήτηση για τον ρόλο των μέσων συνδέεται άρρηκτα με τη δημοσιογραφική εκπαίδευση, η οποία διέρχεται τη δική της κρίση σε μια προσπάθεια να ανταποκριθεί στον προσδοκώμενο ρόλο της δημοσιογραφίας για μια ευνοούμενη κοινωνία, στις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας, στην κριτική που δέχεται για απαρχαιωμένα προγράμματα σπουδών και στις ανάγκες των φοιτητών που αναρωτιούνται αν με ένα πτυχίο στις δημοσιογραφικές σπουδές θα καταφέρουν να βιοποριστούν με αξιοπρέπεια (Robinson 2017).

1.2 Θεωρία vs Πρακτική: Μία διαχρονική διαμάχη

Οι σπουδές δημοσιογραφίας χαρακτηρίζονταν ανέκαθεν από έναν διχασμό: από τη μία πλευρά, ήταν η ακαδημία, η οποία υποστηρίζει ότι οι σπουδές δημοσιογραφίας θα πρέπει να εστιάζουν πρωτίστως στη μελέτη του ρόλου, της ιστορίας, της ηθικής, των ορθών πρακτικών και του αντίκτυπου που έχει το επάγγελμα στην κοινωνία και δευτερευόντως στην πρακτική (Jarvis, 2012). Ο Carey (2002) διαχωρίζει τις δημοσιογραφικές σπουδές από τις σπουδές επικοινωνίας δίνοντας έμφαση στο δημοκρατικό ρόλο της δημοσιογραφίας. «Η δημοσιογραφία είναι διαφορετικό αντικείμενο από την επικοινωνία. Είναι μια μορφή άσκησης της δημοκρατίας» (σελ. 22). Από την άλλη πλευρά, η βιομηχανία επιθυμεί παραγωγικούς επαγγελματίες που εκτελούν ποικίλες εργασίες και παράγουν περιεχόμενο που προσελκύει μεγάλο κοινό εις βάρος της επεξηγηματικής και κριτικής δημοσιογραφίας (Spyridou & Veglis 2016). Έρευνες δείχνουν ότι ολοένα και περισσότερο τα πανεπιστημιακά τμήματα ενσωματώνουν ποικίλα τεχνολογικά και πρακτικά μαθήματα και ενισχύουν τον θεσμό της πρακτικής άσκησης σε μια προσπάθεια να ευθυγραμμιστούν με τις ανάγκες της

αγοράς και να ενισχύσουν την απήχηση των προγραμμάτων τους (Mensing, 2010; Senat et al, 2019).

Παρά την αύξουσα εναρμόνιση των δημοσιογραφικών σπουδών με τις ανάγκες της βιομηχανίας του Τύπου, τα τελευταία χρόνια γίνεται λόγος για την αναπτυξιακή δημοσιογραφία (development journalism), η οποία στηρίζεται στην υπόθεση ότι η δημοσιογραφία μπορεί να λειτουργήσει ως διαμεσολαβητής ή και ως καταλύτης για την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης (McPhail 2009; Sparks 2007). Σύμφωνα με την Jamil (2020) η αναπτυξιακή δημοσιογραφία αναγνωρίζει τα ποικίλα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι κοινωνίες σήμερα, αλλά και τον ρόλο που οφείλει να διαδραματίσει η δημοσιογραφία προς τη βιώσιμη ανάπτυξη και άρα την κοινωνική αλλαγή.

Στη βιβλιογραφία συναντάμε τον όρο ‘βιώσιμη ανάπτυξη’ ως μέρος της διδακτέας ύλης σε ανώτατα ιδρύματα από τις αρχές της νέας χιλιετίας (Thomas, 2004). Αρχικά ξεκίνησε ως μια καινούρια τάση η οποία θα διεύρυνε τους ορίζοντες των σπουδαστών δημοσιογραφίας, καθιστώντας τους πιο ευαίσθητους σε κοινωνικά θέματα όπως το περιβάλλον και η φύση γύρω τους ώστε αφενός να τους προετοιμάσει με τις κατάλληλες δεξιότητες και τις απαραίτητες γνώσεις αφετέρου να τους βοηθήσει να εκτιμήσουν τον βαθμό που το θέμα επηρεάζει τόσο τους ίδιους όσο και το κοινό τους αργότερα (Vukic, 2019). Ο Deuze (2001) είχε επισημάνει ότι παρόμοια σε πολυπλοκότητα με τη βιωσιμότητα θέματα όπως η διαπολιτισμική επικοινωνία και η παγκοσμιοποίηση δύσκολα περιλαμβάνονταν στα προγράμματα σπουδών αρκετών χωρών. Οι μέχρι τώρα έρευνες δείχνουν “την ανάγκη μίας ολιστικής προσέγγισης” για την εκπαίδευση γενικότερα αλλά και για τη δημοσιογραφία ειδικότερα (Vukic, 2019, σ. 253) καθώς η αποσπασματική λύση της διδασκαλίας επιπρόσθετων μαθημάτων για τη βιωσιμότητα, δεν είναι η απάντηση στη μετεξέλιξη του μελλοντικού δημοσιογράφου από έναν επαγγελματία με γνώσεις και δεξιότητες σε ένα επαγγελματία με κριτική προσέγγιση που εργάζεται για την κοινωνική αλλαγή. Τα ζητήματα του ψηφιακού αλφαριθμητισμού και της κριτικής σκέψης αναδεικνύονται από τον Friesem (2019) ως καίριες δεξιότητες οι οποίες θα βοηθήσουν τους μελλοντικούς δημοσιογράφους όχι μόνο να αντιλαμβάνονται τις οικονομικές, πολιτικές και ιδεολογικές συνδέσεις/εξαρτήσεις και τη σχέση με την εξουσία, αλλά και ως μέσο για να αποδομήσουν τις διαταραχές στην πληροφόρηση.

Σύμφωνα με τους Adjin-Tettey κ.ά (2021) παρατηρούνται δύο είδη κρίσης στον τομέα της βιωσιμότητας: αυτή της κοινωνίας (κλιματική αλλαγή, οικονομία, δημοκρατία, φτώχεια, ανισότητα και έντοπλες συγκρούσεις) και αυτή της δημοσιογραφίας (μειωμένα διαφημιστικά έσοδα, περικοπή επιδοτήσεων προς τα δημόσια μέσα ενημέρωσης, μειωμένη κατανάλωση, έλλειψη εμπιστοσύνης των πολιτών προς τα μέσα ενημέρωσης και έντονος ανταγωνισμός από τις πλατφόρμες). Αυτά τα δύο είναι άρρηκτα συνδεδεμένα υποστηρίζουν οι Adjin-Tettey κ.ά. (2021) κάνοντας μνεία στον δημοκρατικό ρόλο της δημοσιογραφίας αλλά και τις δυνατότητες των επαγγελματιών δημοσιογράφων να κάνουν καλά τη δουλειά τους.

Τα αποτελέσματα ενός πιλοτικού προγράμματος που εφαρμόστηκε σε πανεπιστήμια της Νέας Ζηλανδίας ήταν απροσδόκητα καθώς έδειξαν –ανάμεσα σε άλλα– ότι οι ίδιοι οι φοιτητές που συμμετείχαν συνειδητοποίησαν ότι το ζήτημα της βιωσιμότητας μπορεί να ενσωματωθεί σε πάρα πολλά είδη ρεπορτάζ και αφορά σχεδόν όλες τις ειδήσεις (Kolandai-Matchett et al., 2009). Εντύπωση προκάλεσαν και τα ευρήματα που αφορούσαν στην αυξημένη ευαισθησία των φοιτητών –μετά την παρακολούθηση των σχετικών μαθημάτων– για ενίσχυση της κάλυψης της

βιωσιμότητας από τα μέσα ενημέρωσης προκειμένου να ενισχυθεί και η ευαισθητοποίηση του κοινού (Kolandai-Matchett et al., 2009).

Μολονότι οι έρευνες που αφορούν στον επανασχεδιασμό και τις δεξιότητες των μελλοντικών δημοσιογράφων στο θέμα της βιώσιμης ανάπτυξης αυξάνονται, ωστόσο αφορούν κατά βάση τα ίδια τα πανεπιστήμια και τους φοιτητές. Η παρούσα έρευνα εστιάζει στο πώς η βιομηχανία του Τύπου αντιλαμβάνεται τον ρόλο της δημοσιογραφίας σε σχέση με τη βιώσιμη ανάπτυξη και τι είδους γνώσεις και δεξιότητες οφείλουν να έχουν οι μελλοντικοί δημοσιογράφοι.

2. Η έρευνα

Η παρούσα εργασία εστιάζει σε δύο βασικά ερευνητικά ερωτήματα:

Ερευνητικό ερώτημα 1: Τι είδους δεξιότητες και γνώσεις θα πρέπει να έχουν οι μελλοντικοί δημοσιογράφοι ώστε να συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων των Ηνωμένων Εθνών;

Ερευνητικό Ερώτημα 2: Πώς διαμορφώνεται ο ρόλος της δημοσιογραφίας μέσα από τις «επιθυμητές» δεξιότητες των μελλοντικών δημοσιογράφων;

2.1 Δείγμα και Ερευνητικό Πρωτόκολλο

Για τον σκοπό της παρούσας εργασίας λήφθηκαν 12 ημιδομημένες συνεντεύξεις από Διευθυντές/τριες Ειδήσεων και Αρχισυντάκτες/τριες των μεγάλων ειδησεογραφικών ομίλων της Κύπρου. Το ερευνητικό πρωτόκολλο περιείχε ερωτήσεις αναφορικά με τις ακόλουθες θεματικές: (1) βασικές, τεχνολογικές και δημιουργικές δεξιότητες των δημοσιογράφων, (2) δημοσιογραφική εξειδίκευση, (3) αναδυόμενοι και παραδοσιακοί δημοσιογραφικοί ρόλοι, (4) απαιτούμενες δεξιότητες και γνώσεις για κάλυψη θεμάτων βιωσιμότητας

2.2 Ευρήματα – Ανάλυση

(Α) Δημοσιογραφική κρίση

Οι δημοσιογράφοι δεν διαθέτουν όραμα, πάθος, κριτική σκέψη και δημοσιογραφικό ένστικτο. Δεν συνδέουν τη δουλειά τους με την κοινωνική αλλαγή.

ΑΣΕ#4 (Άτομο που Συμμετείχε στην Έρευνα) «Θυμάμαι όταν εμένα κάποτε μου έλεγαν 'Γιατί θέλεις να γίνεις δημοσιογράφος;' η απάντησή μου ήταν και μέχρι τώρα είναι 'Ήθελα να αλλάξω τον κόσμο!!' Πίστευα ότι δεν είναι η τέταρτη εξουσία η δημοσιογραφία, είναι η πρώτη κι ότι είναι ένα μέσο για να αλλάξω τον κόσμο! Και νιώθω ότι λείπει πλέον στη δημοσιογραφία και στους νέους. Είμαι της άποψης ότι είναι σημαντικό το πτυχίο σίγουρα, αλλά νομίζω ότι ο δημοσιογράφος πρέπει να έχει 'το σκουλήκι' ...δηλαδή μπορεί να έχει 10 πτυχία αλλά άμα δεν έχει το 'σκουλήκι' δεν το έχει! Άρα, εγώ το πρώτο πράγμα που ζητώ από ένα δημοσιογράφο αλλά και εκείνο που νιώθω ότι λείπει είναι το πάθος, το όραμα και το ιδεολογικό μανιφέστο ενός ανθρώπου που θέλει να γίνει δημοσιογράφος.»

ΑΣΕ#1 «Η δημοσιογραφία δεν είναι ένας τομέας που μπορείς να πεις ότι ένας άνθρωπος πρέπει να έχει προσόντα τα οποία μπορείς να γράψεις στο χαρτί, να τα απαριθμήσεις. Δηλαδή το δημοσιογραφικό ένστικτο ας πούμε πώς να το ζητήσεις από πριν σε μια αγγελία;»

(B) Βασικές δεξιότητες & δημοσιογραφία δεδομένων

Οι δημοσιογράφοι δεν γνωρίζουν με ποιο τρόπο να κάνουν το θέμα της βιώσιμης ανάπτυξης πιο ελκυστικό. Δεν έχουν γνώση πάνω στο θέμα και δεν έχουν τις δεξιότητες να το ψάξουν περαιτέρω. Δεν κατέχουν δημοσιογραφία δεδομένων, δεν ξέρουν πώς να συλλέξουν, να αναλύσουν και να οπτικοποιήσουν τα δεδομένα τους.

ΑΣΕ#5 «Ναι, είναι μεν η δουλειά μας, δηλαδή να κάνουμε το σύνθετο και δυσνόητο, απλό, κατανοητό και ελκυστικό. Αλλά πρέπει να το καταλαβαίνεις εσύ πρώτα! Χωρίς να χάνεται η σπουδαιότητά του! Πρέπει να είσαι πολύ διαβασμένος!»

ΑΣΕ#2 «Όλα τα θέματα όσο σύνθετα και δυσνόητα και αν είναι πρέπει να παρουσιάζονται με απλό, κατανοητό και ελκυστικό τρόπο. Οι δημοσιογράφοι πρέπει να ενημερώνονται συνεχώς, να διαβάζουν, να ρωτούν να μαθαίνουν και να δίνουν αξία, ουσία και νόημα στο θέμα που διαχειρίζονται.»

ΑΣΕ#6 «Κάποιες φορές θεωρούμε ότι ο δημοσιογράφος αναπαράγει ή τέλος πάντων αναλύει τις ειδήσεις (αυτό που είχαμε μάθει να λέμε 'ειδήσεις'). Έχω την εντύπωση ότι πλέον ο δημοσιογράφος μπορεί να γίνει ο δημιουργός των ειδήσεων! Όταν πια θα μπορείς να ασχοληθείς εξειδικευμένα με αυτά τα θέματα, όπως η βιώσιμη ανάπτυξη, θα μπορείς και να τα αναδείξεις σε είδηση. Θα βρεις τα κενά, θα βρεις τις αστοχίες, θα βρεις πράγματα που έπρεπε να γίνουν και δεν έχουν γίνει, αλλά πρέπει να μάθεις πρώτα.»

(Γ) Δημόσιο Συμφέρον & Κοινωνικός Ρόλος

Οι δημοσιογράφοι διεκπεραιώνουν τα θέματά τους και δεν αντιλαμβάνονται ότι πρέπει να είναι συνεχώς σε εγρήγορση, δεν εκπληρώνουν το καθήκον που έχουν προς τον πολίτη και παράλληλα δεν συνειδητοποιούν τον ουσιαστικό αντίκτυπο που έχει η δουλειά τους στην κοινωνία. Νιώθουν συνέχεια την πίεση του χρόνου και αισθάνονται ότι δεν είναι σε θέση να επιλέγουν οι ίδιοι τα θέματά τους.

ΑΣΕ#3 «Ελάχιστοι δημοσιογράφοι που γνώρισα, νέοι δημοσιογράφοι που γνώρισα, δεν αντιμετωπίζουν τη δουλειά τους σαν μια τυπική διαδικασία για να εισπράξουν ένα μισθό.»

ΑΣΕ#9 «Στον τομέα της δημοσιογραφίας υπάρχουν πάρα πολλές πιέσεις...κι ένα κλίμα το οποίο δεν είναι γραφειακό κλίμα. Δεν θα πάω γραφείο η ώρα 8 το πρωί και θα φύγω η ώρα 3 το μεσημέρι. Ενδεχομένως το ρεπορτάζ σου το οποίο παρακολουθείς, να ξεκινήσεις να το παρακολουθείς το πρωί και να τελειώσεις τη νύχτα! Άρα θα πρέπει να έχεις τη διάθεση και τον χαρακτήρα και την προσωπικότητα που να μπορείς να ανεχτείς αυτό το ωράριο!»

ΑΣΕ#11 «Εάν η δουλειά σας είναι μόνο να βάλετε την τσάντα σας στον ώμο και να πάτε σπίτι σας και να έρθετε την άλλη μέρα πάλι στη δουλειά έκλεισε το μαγαζί! Πρέπει να κτίσεις σχέσεις με τα κέντρα εξουσίας. Όχι να γίνεις όργανό τους, να χτίσεις σχέσεις! Να έχεις πηγές, με τα επίσημα πρακτορεία με τις πηγές ειδήσεων, την Αστυνομία, την Πυροσβεστική, το Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, τον Κυβερνητικό Εκπρόσωπο, τα κόμματα, τους εκπροσώπους των Υπουργείων... με όλους αυτούς πρέπει να έχεις σχέσεις! Να έχεις τα τηλέφωνα τους κι ανά πάσα

στιγμή να τους ενοχλείς Είναι πολλά τα πράγματα! Η προσωπική επαφή είναι πάρα πολύ σημαντικό στοιχείο! Και επιμένω σε αυτό!»

ΑΣΕ#5 «Δεν υπάρχει μεγάλη διάθεση να μην πω από όλους και να μην τους 'πάρει όλους η μπάλα'... ας πούμε στην πλειοψηφία δεν υπάρχει η διάθεση του 'ναι ρε παιδί μου.. δεν μου βγήκε αυτό το θέμα τώρα για το οποίο μιλούσα στο τηλέφωνο.. ντάξει ας σχολάσω και ένα μισάωρο πιο μετά'. Είναι λίγο δύσκολο να το εντοπίσεις αυτό. Είναι δύσκολο ειδικά στους νέους δημοσιογράφους να το βρεις αυτό.. το 'μεράκι' που λέγαν οι παλιοί.. Δεν υπάρχει!»

ΑΣΕ#10 «Ακόμα και εσύ να γνωρίζεις κάτι ως δημοσιογράφος -μέσα από τη μελέτη σου που έκανες- πρέπει να ζητήσεις διευκρινίσεις για να το καταλάβει και το κοινό! Και πρέπει μετά να έρθεις και να αφιερώσεις χρόνο και να μην πεις εγώ η ώρα 8 σχόλασα.. Δεν έχει να σχολάσεις η ώρα 8! Να του δώσεις εκείνο το κείμενο του ανθρώπου να καταλάβει.. εκείνων που σε παρακολουθούν να τους δώσεις υπεύθυνα να καταλάβουν, να επιμένεις.»

(Δ) Επισφαλής εργασία, αβεβαιότητα, κρίση

Η βιομηχανία του Τύπου επικαλείται την παγκόσμια οικονομική κρίση η οποία επέφερε τα τελευταία χρόνια αποκοπές μισθών, απολύσεις και μείωση των διαφημίσεων άρα και των εισοδημάτων τους. Αυτές οι συρρικνώσεις προσωπικού και οικονομικών έφεραν αναπόφευκτες 'εκπτώσεις' στην ποιοτική, επεξηγηματική και διερευνητική δημοσιογραφία.

ΑΣΕ#6 «Κάποτε είχαμε εξειδικευμένους αποκλειστικά σε έναν τομέα, π.χ. ρεπορτάζ υγείας τώρα θα πρέπει να μπορεί να κάνει κι ένα ρεπορτάζ κοινωνικών ασφαλίσεων που μπορεί να προσομοιάζουν ή να έχουν κάποια στοιχεία που τέμνονται τα δύο ρεπορτάζ. Να μπορεί να κάνει όσο το δυνατό περισσότερα πράγματα για τον απλούστατο λόγο ότι η οικονομική στενότητα έχει μειώσει και τις δυνατότητες των μέσων μαζικής ενημέρωσης να έχουν πια 'στρατιές' δημοσιογράφων όπως ήταν παλαιότερα.»

ΑΣΕ#11 «Υπάρχουν πηγές όπως είναι το Reuters, το Associated Press, το Pictorial News Agency κλπ... Παλαιότερα ως Σταθμός ήμασταν συμβεβλημένοι με 8-10 Πρακτορεία και τώρα λόγω έλλειψης χρημάτων είμαστε μόνο με ένα. Επίσης, τώρα έχουν περιοριστεί πάρα πολύ τα συνεργεία έξω διότι δεν υπάρχουν λεφτά! Οι ιδιωτικοί σταθμοί ζουν από τη διαφήμιση! Μα όταν υπάρχει κρίση στην αγορά ποιος θα διαφημίσει? Ή πόσο θα διαφημίσει? Είναι ας πούμε ένας Οργανισμός που μας έδινε 600 χιλιάδες τον χρόνο διαφήμιση. Τώρα μας δίδει 100 χιλιάδες! Ε μα είναι μεγάλη υπόθεση! Διότι σου λέει 'δεν έχω δουλειές! Έπεσε ο κύκλος εργασίας μου!' Όλα αυτά τα λαμβάνουμε υπόψη εμείς.»

ΑΣΕ#4 «Δεν μπορούν να υποστηρίξουν αυτές τις ανατροπές που θέλουν οι 17 στόχοι, όχι! Γιατί τα μέσα της Κύπρου στηρίζονται στη διαφήμιση! Γιατί η διαφήμιση είναι εκείνη που ανοίγει και κλείνει πόρτες!»

ΑΣΕ#1 «Ειδικά η κυπριακή δημοσιογραφία δεν μπορεί να κάνει ανατροπές...Θα έπρεπε! Κανονικά μπορεί αλλά υπάρχουν εξαρτήσεις! Και κακά τα ψέματα υπάρχουν

και πολιτικές εξαρτήσεις, υπάρχουν και οικονομικές εξαρτήσεις.. Θα κρυφτούμε πίσω από το δάχτυλό μας?»

Σημαντική επισήμανση από την πλειοψηφία των συνεντευξιαζομένων είναι το γεγονός ότι δεν θα έπρεπε να εστιάσουν μόνο στο τεχνολογικό κομμάτι (π.χ. εξάσκηση στα διαδικτυακά εργαλεία) εγκαταλείποντας τις παλιές πρακτικές του επαγγέλματος, τις πολύ βασικές δεξιότητες (σωστή χρήση της γλώσσας, σύνταξη, ορθογραφία), την εκμάθηση της ηθικής, τους τομείς της έρευνας και διασταύρωσης από αξιόπιστες πηγές. Στοιχείο το οποίο ουσιαστικά έρχεται να υποστηρίξει την Ακαδημία η οποία επιμένει σε αυτές τις κλασσικές σπουδές και τις παραδοσιακές γνώσεις προσθέτοντας, όμως, νέες δεξιότητες εάν αυτές αποδεικνύονται βοηθητικές για τον μεταβαλλόμενο ρόλο των δημοσιογράφων.

Επιπρόσθετα, χρησιμοποιώντας το πρόσφατο παράδειγμα της πανδημίας του κορωνοϊού ως το πλέον χαρακτηριστικό, οι εκπρόσωποι της βιομηχανίας δικαιολόγησαν το γεγονός ότι και τα θέματα της βιώσιμης ανάπτυξης δεν απαιτούν ιδιαίτερη εξειδίκευση από πριν, καθώς ανέκαθεν πρώτιστο μέλημα των δημοσιογράφων ήταν αρχικά η σφαιρική και πολύπλευρη μελέτη ενός κοινωνικού φαινομένου και μετά η προσπάθεια για την όσο το δυνατόν ορθότερη προβολή του. Οπότε, παρομοίως με το απροσδόκητο ξέσπασμα της νόσου COVID-19 που κανείς δεν γνώριζε σχεδόν τίποτα, τα θέματα γενικότερα της πράσινης ανάπτυξης χρήζουν βαθύτερης ενασχόλησης πρώτα από τον δημοσιογράφο και μετά μίας προσπάθειας ολοκληρωμένης κάλυψής τους και παρουσίασης στο κοινό.

3. Συμπεράσματα

Απαντώντας στο πρώτο ερευνητικό ερώτημα διαφάνηκε ότι η αδυναμία παραγωγής περιεχομένου που να σχετίζεται με τη βιώσιμη ανάπτυξη είναι περισσότερο θέμα οργανωσιακής κουλτούρας και οικονομικών περιορισμών και λιγότερο δεξιοτήτων ή γνώσεων που θα έπρεπε να προσθέσουν στα προσόντα τους οι μελλοντικοί δημοσιογράφοι. Συγχρόνως, οι ερωτώμενοι/νες επικαλέστηκαν ως εύκολη λύση -αλλά και ως άμυνά τους στους περιορισμούς- την κάλυψη θεμάτων τα οποία προσελκύουν περισσότερο κοινό και την αποφυγή θεμάτων που διαταράσσουν τις ισορροπίες.

Σχετικά με το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, ενώ γίνεται επαναλαμβανόμενη αναφορά από τους/τις συμμετέχοντες/έχουσες σε κανονιστικούς ρόλους της δημοσιογραφίας, όπως η ουσιαστική πληροφόρηση του κοινού, η αφύπνιση και κινητοποίηση των πολιτών, ο έλεγχος των εχόντων πολιτική και οικονομική εξουσία, η λογοδοσία των κυβερνώντων, την ίδια ώρα εντοπίζεται μεγάλο χάσμα μεταξύ αντιληπτού ρόλου (perceived role) και αυτού που τελικά συμβαίνει στην πράξη (practiced role). Τα ευρήματα δείχνουν ότι οι χαμηλοί μισθοί, το πιεστικό κλίμα, η εργασιακή ανασφάλεια, η έλλειψη ανεξαρτησίας και αυτονομίας στρεβλώνουν και εκφυλίζουν ολοένα και περισσότερο το ρόλο της δημοσιογραφίας προς το δημόσιο συμφέρον.

Σύμφωνα με τα ευρήματα η στροφή των προγραμμάτων σπουδών προς τις τεχνολογικές δεξιότητες είναι μεν απαραίτητη, ωστόσο δεν είναι η λύση του προβλήματος. Χρειάζεται ταυτόχρονη έμφαση σε παραδοσιακές βασικές δεξιότητες (hard skills) και δημιουργικές δεξιότητες (soft skills), όπως η κριτική σκέψη με βασικό στόχο την παραγωγή χρήσιμου, ελκυστικού και επεξηγηματικού περιεχομένου. Ο παραδοσιακός διχασμός που παρατηρείται στη βιβλιογραφία, μεταξύ των αξιών της αίθουσας διδασκαλίας και της αίθουσας σύνταξης, φαίνεται ότι εντείνεται.

Συνοψίζοντας, τα ευρήματα δείχνουν μία σειρά ζητημάτων τα οποία δυσχεραίνουν την αποτελεσματική και χρήσιμη κάλυψη θεμάτων της βιώσιμη ανάπτυξης. Τα θέματα αυτά άπτονται αφενός της δημοσιογραφικής εκπαίδευσης, κυρίως στην έλλειψη κριτικής σκέψης, στην αδυναμία σύνδεσης των θεμάτων με τις αιτίες τους, στην περιορισμένη γνώση δημοσιογραφίας δεδομένων και γενικότερα στην αδυναμία διεξαγωγής δημοσιογραφικής έρευνας επιβεβαιώνοντας τη Wall (2005), η οποία υποστηρίζει ότι 'όταν αλλάζει οτιδήποτε στο περιβάλλον των ειδήσεων, η δημοσιογραφική εκπαίδευση είναι ο πρώτος χώρος στον οποίο εντοπίζεται το πρόβλημα του επαγγέλματος' (σελ. 123). Αφετέρου στην οργανωσιακή κουλτούρα και τις εργασιακές συνθήκες των δημοσιογράφων επιβεβαιώνοντας σχετικές έρευνες ότι η δημοσιογραφική κρίση και έρευνα θυσιάζονται στον βωμό της των εξαρτήσεων και των περιορισμένων οικονομικών πόρων.

Αναφορές

- Adjin-Tettey, T. D., Garman, A., Krüger, F., Olausson, U., Berglez, P., Tallert, L., Berger, G., & Fritzon, V. (2021). *Towards sustainable journalism in sub-Saharan Africa: Policy brief*. Fojo Media Institute.
- Anderson, C. W., Bell, E., & Shirky, C. (2015). Post-Industrial Journalism. *Geopolitics, History, and International Relations*, 7(2), 32-123.
- Capello, R., & Perucca, G. (2019). Citizens' perception of Cohesion Policy: from theory to empirical evidence. *Regional Studies*, 53(11), 1520-1530.
- Carey, J. (2002). Media use during a crisis. *Prometheus*, 20(3), 201-207.
- Dellmuth, L. M. (2016). The knowledge gap in world politics: Assessing the sources of citizen awareness of the United Nations Security Council. *Review of International Studies*, 42(4), 673-700.
- Deuze, M. (2001). Journalism education and multiculturalism: Enhancing the curriculum. *Asia Pacific Media Educator*, 1(10), 127-147.
- Friesem, Y. (2019). Teaching truth, lies, and accuracy in the digital age: Media literacy as project-based learning. *Journalism & Mass Communication Educator*, 74(2), 185-198.
- Jamil, S. (2020). Journalism for sustainable development: The imperative of journalists' rights to freedom of expression and access to information for promoting sustainable development in Pakistan. *Journal of Applied Journalism & Media Studies*, 9(3), 271-291.
- Jarvis, J. (2012). Jeff Jarvis: Here's a blueprint for radical innovation in journalism education, Nieman Lab, September 18. Retrieved from: <https://www.niemanlab.org/2012/09/jeff-jarvis-heres-a-blueprint-for-radical-innovation-in-journalism-education/>.
- Joseph, B. (2016). Journalistic professionalism in the digital age. *Brazilian journalism research*, 12(3), 8-13.
- Kansas, D., & Gitlin, T. (1999). What's the rush?. *Media Studies Journal*, 13(2), 72-+.
- Kolandai-Matchett, K., Spellerberg, I., Buchan, G. D., & Early*, N. (2009). Sustainability in journalism education: Assessment of a trial module in New Zealand. *Applied Environmental Education and Communication*, 8(3-4), 204-215.
- McPhail, T. L. (Ed.). (2009). *Development communication: Reframing the role of the media*. John Wiley & Sons.

- Mensing, D. (2010). Rethinking [again] the future of journalism education. *Journalism Studies*, 11(4), 511-523.
- Piketty, T. (2015). *The economics of inequality*. Harvard University Press.
- Robinson, S. (2017). Teaching journalism for better community: A Deweyan approach. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 94(1), 303-317.
- Schudson, M. (2007). The concept of politics in contemporary US journalism. *Political Communication*, 24(2), 131-142.
- Senat, J., Ketterer, S., & McGuire, J. (2019). Between a Rock and a Hard Place: Attitudes and Practices of Mass Communication Programs Regarding Unpaid Student Internships. *Journalism & Mass Communication Educator*, doi:1077695819882565.
- Silke, H., Quinn, F., & Rieder, M. (2019). Telling the truth about power? Journalism discourses and the facilitation of inequality. *Critical Discourse Studies*, 16(3), 241-247.
- Sparks, C. (2007). *Globalization, development and the mass media*. Sage.
- Spyridou, L. P., & Veglis, A. (2016). Convergence and the changing labor of journalism: towards the 'super journalist' paradigm. In *Media Convergence Handbook-Vol.1* (pp.99-116). Springer, Berlin, Heidelberg.
- Thomas, I. (2004). Sustainability in tertiary curricula: what is stopping it happening?. *International Journal of Sustainability in Higher Education*.
- Vukić, T. (2019). Sustainable journalism education-the only possible way towards the future. *Croatian Journal of Education: Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 21 (Sp. Ed. 1), 253-279.
- Waisbord, S. R. (1996). Investigative journalism and political accountability in South American democracies. *Critical Studies in Media Communication*, 13(4), 343-363.
- Wall, M. (2015). Change the space, change the practice? Re-imagining journalism education with the Pop-Up Newsroom. *Journalism Practice*, 9(2), 123-137.